

Helmut Reiser   Voorstel voor een theoretische fundering van TGI

In: *Themenzentrierte Interaktion – theme-centered interaction*, 2014/2, pp. 69-77

Vertaling Phien Kuiper december 2015/januari 2020

TGI heeft een eigen pedagogische theorie, die echter niet uit de verf komt in de huidige presentatie van TGI. De kernuitspraken, de methodische regels en ervaringen worden naast elkaar weergegeven en niet met elkaar in verband gebracht, en ook niet in een strakke structuur geplaatst. Dit artikel analyseert de kernuitspraken van TGI en de samenhang tussen de inhoud daarvan. Het stelt op zichzelf-gelijkende structuren op drie niveaus (basis-, interactie- en doelniveau) en op het centrale uitsprakenniveau vast en schetst een volledige, samenhangende en consequente fundering van TGI.

Uitgangssituatie

TGI is een professioneel pedagogisch concept aangezien het door geschoolde personen wordt toegepast om de ontwikkeling van personen (of de ontwikkeling van collectieven in samenhang met die van personen) waarde- en doelgericht te beïnvloeden.

Professionele pedagogische concepten vragen om funderingen die zich kunnen beroepen op pedagogische theorieën, naar binnen toe met het oog op zelfbeschouwing en verdere ontwikkeling en naar buiten toe met het oog op legitimering. Ik ga ervan uit dat een pedagogische theorie zich niet mag beperken tot het formuleren van losse uitspraken zonder verband, maar dat ze een consequente ('stringente') theorieopbouw moet laten zien.

TGI stoelt op een eigen pedagogische theorie. Toch worden de elementen van TGI meestal additief gepresenteerd. Een voorbeeld daarvan zijn de vroege pogingen om de uitspraken in de metafoor van een huis op elkaar te betrekken. Een recent voorbeeld is de brochure van het RCI-international *Wat is TGI*, waarin wordt opgesomd en toegelicht: een concept, twee postulaten, drie axioma's, vier factoren. Deze opsomming is een makkelijk in te prenten idee voor werving op het niveau van onze presentatie naar buiten. Maar al bij de postulaten en de factoren is dit discutabel. Nog wezenlijker is het bezwaar dat de structuur van het concept daardoor ondoorzichtig wordt, dat de verbindingen tussen de elementen niet worden genoemd. Ieder element wordt afzonderlijk genoemd en verklaard. TGI wordt 'verrassend helder', want zonder theorie, zonder dichtheid en bestendigheid van de verhouding tussen de losse uitspraken ('consistentie van de relaties') en zonder stringente structuur.

Op deze manier kunnen verschillen in opvatting niet worden bediscussieerd omdat alle meningen mogelijk zijn als de losse uitspraken niet met elkaar samenhangen. Dit heeft er niet alleen toe geleid dat het TGI-concept in de pedagogische wetenschappen en praktische pedagogiek weinig is opgemerkt, maar ook dat meestal alleen losse elementen zijn opgepikt en in beter georganiseerde concepten zijn opgenomen. Daarnaast is er een groeiend aantal goede wetenschappelijke teksten over TGI. De presentaties van het systeem door Mina Schneider-Landolf (Schneider-Landolf 2013) en van het 3x4-factorenmodel door Philipp Rubner (Rubner 2008) werken al wezenlijke samenhangen van de TGI-theorie uit.

Misvattingen over en binnen TGI kunnen tegenwoordig worden bediscussieerd en opgehelderd, aangezien nieuwe publicaties en praktijkprojecten laten zien dat er een omliggende theorie ten grondslag ligt aan TGI. In deze tekst wil ik deze zo beknopt mogelijk schetsen. Daarbij hoeft er niets worden toegevoegd aan de in het RCI onderwezen

elementen, noch geschrapt of veranderd. Wat moet veranderen is de ordening van de elementen, relaties en structuren en hoe die begrepen worden.

De theoretische fundering moet volledig zijn, dus alle elementen van TGI omvatten, de elementen nauw en stabiel met elkaar verbinden (consistente relaties) en met de relaties een consequente structuur vormen (stringente structurering).

Eerste centrale uitspraak

De eerste uitspraak heeft betrekking op de ontwikkeling van de mens in de gezamenlijke ontwikkeling (co-evolutie) van autonomie en interdependentie. Deze uitspraak schetst kort en krachtig een theorie van de ontwikkeling volgens welke de dialectische eenheid van tegenstellingen tussen autonomie en interdependentie door bewustheid in een synthese overgaat. Deze uitspraak is door Ruth Cohn niet voor niets het eerste axioma genoemd. Als paradigma staat het voor een denkstructuur die tegenstellingen en paradoxen onderzoekt en zo mogelijk door bewustmaking in een productieve ontwikkeling brengt. Het eerste axioma wordt begeleid door de oproep tot handelen van het eerste postulaat: het principe van de chairperson. Met het benoemen van deze uitspraken als 'axioma' en 'postulaat' die allebei aan de top van het denksysteem staan, wordt ook het principiële respect voor individuele waarnemingen en beslissingen zichtbaar, dat we tegenwoordig 'constructivistisch' noemen. Het eerste axioma wordt samen met het eerste postulaat geflankeerd door het tweede axioma, ook wel het ethisch axioma genoemd, en door het derde axioma dat als politiek axioma wordt aangeduid. Als ik de axioma's met de postulaten als een eenheid lees, blijkt dat de axiomatic onvolledig is uitgevoerd: het derde axioma roept op tot het verleggen van de grenzen die de mogelijkheden van mensen om eigen leiderschap te ontwikkelen, belemmeren. Het wordt echter niet door een postulaat begeleid. In de discussie daarover vond Ruth Cohn het niet nodig een derde postulaat te formuleren, omdat de inhoud van deze oproep er al was. De voorgestelde formulering 'Bemoei je ermee, grijp in' wees ze af omdat deze het eigen leiderschap te directief aansprak en formuleerde zelf: 'Verantwoord wat je doet en wat je laat.' Hier wordt, net als op vele plaatsen in haar teksten, heel duidelijk dat het chairpersonpostulaat met de pretentie van individueel vermogen om besluiten te nemen het hoogste doel is.

Het tweede axioma stelt de vraag, hoe waardegebonden beslissingen kunnen worden genomen voor de menselijkheid, en onthoudt zich van politieke, wereldbeschouwelijke, filosofische, religieuze of spirituele adviezen om die vraag te beantwoorden. Het laat ons bewust met deze vraag alleen, zoals ook het tweede postulaat geen aanwijzingen geeft voor de uitvoering, maar er alleen op wijst dat storingen normaal gesproken kunnen voorkomen en aandacht verdienen.

Tot zover is de analyse van de axiomatic inclusief de postulaten niet nieuw, en ik denk ook onomstreden. Ik zou willen wijzen op twee interne samenhangen van dit eerste hoofdstuk van de centrale uitspraken:

1. De drie axioma's nemen ook in de driehoek Ik-Wij-Het een positie in waarover verderop sprake zal zijn. Het is onomstreden dat het eerste axioma en het eerste postulaat voor de Ik-dimensie staan. Dat het bij het derde axioma gaat om de opgave de realiteit te veranderen, dus om de zaak (Het) zal ook geaccepteerd zijn. In het tweede axioma gaat het, als ik deze systematiek volg, om het samenleven van de mensen en daar bovendien ook het samenleven met de natuur, dus om het Wij, een ethische opgave.

2. De dialectische zienswijze in het eerste axioma van een eenheid van tegenstellingen, gaat in de uitvoering van de axiomatic over in een triangulerende zienswijze van Ik-Wij-Het.

Deze structuur zal het denksysteem als geheel vormgeven.

Tweede centrale uitspraak

De tweede centrale uitspraak betreft het model van de driehoek-in-de-bol, waarbij de factoren Ik-Wij-Het de hoekpunten van een gelijkzijdige driehoek vormen. Sinds een paar jaar is de term vierfactorenmodel ingeburgerd; ik wil de vierde factor echter op systematische gronden later bespreken.

Er bestaat een onuitgesproken verband tussen dit model – de dynamische balans van drie (of vier) factoren is hiervan de kernuitspraak –, en de axiomatic: we kunnen ook het krachtenspel in de eenheid van tegenstellingen tussen autonomie en interdependentie als dynamische balans verstaan, dit keer met twee factoren. Dit verband wordt nog hechter wanneer we bovenstaande gedachtegang volgen en ook de axiomatic als een driehoek opvatten, waarin aspecten van het Ik (eerste axioma), aspecten van het Wij (tweede axioma) en aspecten van het Het (derde axioma) met evenveel gewicht tegelijkertijd vertegenwoordigd zijn – met inbegrip van de postulaten. Het model van de driehoek-in-de-bol staat ook voor de functiebepaling van het thema. Al enige jaren vinden sommige TGI-opleiders het belangrijker om te bepalen langs welke zijde van de driehoek het thema loopt, dan het bij een factor onder te brengen.

Het inzicht dat de vorm (driehoek-in-de-bol) op verschillende niveaus van het TGI-model weer terugkomt, danken wij aan Walter Lotz, die naast het interactieniveau, waarop wij ons in gedachte het meest bewegen, een niveau van visionaire doelen heeft aangebracht (Lotz 2013). Op het niveau van de doelen plaatst hij op de as Ik-Het het doel *Bildung*, op de as Wij-Het het doel *coöperatie* en op de as Ik-Wij het doel *ontmoeting*. Een beslissende stap is hiermee gezet: de driehoek is van het interactieniveau gekopieerd naar een daar boven uitstijgend (transcenderend) niveau. Evenals op het niveau van het uitsprakensysteem herhaalt zich hier de gedachte dat de dialectiek van autonomie en interdependentie overgaat in een triangulering met Ik-Wij-Het.

Op iedere zijde van de driehoek is het dialectische samenspel van autonomie en interdependentie beslissend. Ontmoeting en coöperatie kunnen alleen slagen als de naar autonomie strevende Ik-aandelen zich evenzeer laten gelden als de naar interdependentie strevende Wij-aandelen. De persoon staat voor de opgave zelfbewustzijn te ontwikkelen en keuzes te maken. Het proces van ontwikkeling en vorming verloopt in het spanningsveld tussen actieve toe-eigening en overname.

Wanneer we onderscheid maken tussen de genoemde niveaus waarop de driehoeksverhoudingen – verschillend van aard maar structureel gelijk – zijn gevestigd, betekent dat niet dat het daarbij om verschillende gebeurtenissen gaat. De niveaus (interactieniveau, doelniveau en het niveau van centrale uitspraken) markeren eerder verschillende perspectieven op een en dezelfde gebeurtenis. In iedere situatie beslist de leiding welk perspectief de groep verder kan brengen. Op het interactieniveau worden de belangrijke beslissingen genomen naar het principe van het thema en dat van de dynamische balans. Daarom krijgt dit niveau tot nog toe de meeste aandacht.

De derde centrale uitspraak en de perspectiefwisseling

De derde kernuitspraak van TGI is het visioen van een beter leven, waarin alle mensen meer kansen hebben om als chairperson te leven dan onder de huidige omstandigheden. Hoewel het streven naar verbetering van de levensomstandigheden en naar behoud van de levensbasis de centrale ethische boodschap van TGI is, onthoudt TGI zich van ieder programma om dit te bereiken. Zo'n voorstel zou de ontwikkeling van het vermogen om vrij te kiezen tegenwerken. Ieder situatie zo opvatten dat ik keuzemogelijkheden zie, en in iedere situatie mijn keuze verantwoorden – dat is het doel van de persoonlijkheidsontwikkeling met TGI.

Aanvulling van het model: het Basisniveau

Het voornemen om een volledige, samenhangende en consequente theoretische fundering van TGI te leveren, heb ik nog niet helemaal uitgevoerd. Weliswaar zijn de niveaus (uitsprakenniveau van de driehoek-in-de-bol, interactieniveau en doelniveau) nu over en weer met elkaar verbonden, er ontbreken echter nog belangrijke bepalende basale elementen van TGI: houding, leiding, er daar onder prominente regels zoals participerende leiding, selectieve authenticiteit en uitwisseling onder professionelen (professionele communicatie). Als u deze gedachtegang handmatig verder wilt ontwikkelen, neem dan een A-4 papier en teken met de hand in het bovenste deel van het blad, aan de linker en aan de rechter kant elk een gelijkzijdige driehoek, elke zijde 5 cm. lang en zo dat een zijde parallel is aan de bovenkant van het blad (gelijkzijdige driehoeken hebben hoeken van 60°).

Als u dat niet wilt, lees dan gewoon verder. Schrijf dan onder de onderste hoek de I van Ik, rechts boven de W van Wij en links boven de H van Het.

Dan schrijft u onder de rechter driehoek Interactieniveau en onder de linker Doelniveau. Trek nu de buitenste zijden van de beide driehoeken door tot ze elkaar raken, trek een dwarsstreep op 5 cm. hoogte, dan ontstaat de driehoek met de punt naar beneden, schrijf er I, W en H bij en eronder: Basisniveau.

Dan bekijkt u de grote driehoek die is ontstaan, met in elke hoek een kleine driehoek.

Markeer de grote driehoek net als de kleine met I, W en H.

Schrijf in de driehoek met de spits naar beneden op het Basisniveau bij I het begrip *houding*, bij W in de rechter hoek het begrip *professionele communicatie* en bij H in de linker hoek *leiding*.

Elk van deze begrippen heeft een autonomie-deel en een interdependentie-deel: houding houdt de balans tussen persoon en rol in; leiding kan gegeven worden als ambachtsman (die beproefde werkwijzen overneemt) of als kunstenaar (die creatieve nieuwe methodische vormen bedenkt). De begrippen participerende leiding en selectieve authenticiteit laten een synthese tussen de autonomie- en interdependentie-delen zien. Professionele communicatie heeft een samenbindend en een ik-profilerend aandeel.

Met het Basisniveau is ook verhelderd waar het thema *leiding* thuis hoort: niet in een nieuw punt van de interactiedriehoek, maar in de driehoek op het Basisniveau. Houding staat voor het Ik-aandeel, professionele communicatie voor het Wij-aandeel en leiding voor het Het-aandeel. Teken nu in het open midden van deze tekening nog een gelijkzijdige driehoek, zijden ongeveer 6 cm., en schrijf bij de bovenste hoek, bij de I: 1A voor het eerste axioma, bij W: 2A voor het tweede axioma en bij H: 3A voor het derde axioma. En schrijf tenslotte P1, P2 en P3 voor de postulaten bij de punten A1, A2 en A3.

De op-zichzelf-gelijkende structuur en de Globe

Teken nu nog een cirkel om elke driehoek bij wijze van Globe en bekijk de eigenaardige structuur die hier is ontstaan. U heeft een schets in handen van een zogenaamde 'fractale structuur'. De structuren van de kleine eenheden en die van de grotere eenheden zijn identiek. Men spreekt dan ook van op-zichzelf-gelijkend zijn: in de ondergeschikte kleinere elementen herhaalt zich de structuur van het grote element. Omdat de verbindingen tweezijdig zijn, zijn de relaties zeer dicht en consistent. Het systeem werkt alleen volgens eigen regels (is 'operatief gesloten'), heeft er echter geen moeite mee om nieuwe personen of communicatievormen in zich op te nemen wanneer de graad van zelfreflectie, die door de methodische aanwijzingen bereikt moet worden, is bereikt.

Het hoort ook bij de theorie dat de directe en wijdere omgeving van de interactie, de vierde factor die ik later zou bespreken, aandacht krijgt. De omgevingsfactor, Globe genoemd, kan naar heel verschillende inhouden en vormen verwijzen.

De Globe op het interactieniveau kan begrepen worden als de Ik-Globe van de afzonderlijke personen, als de Het-Globe van de taak en als de Wij-Globe, in het geval dat de deelnemers iets gemeen hebben voor het begin van deze groep, bijvoorbeeld eenzelfde beroep. Maar de interactie bepaalt welke Globe van betekenis zal zijn in de groep. De verwijzing naar de vierde factor betekent dus steeds een verwijzing naar de voorbewuste en onbewuste groepsprocessen die voor de groep van belang zijn.

Dit geldt in het algemeen. Er zijn echter voor de verschillende niveaus accenten in de ontwikkeling van de Globe te verwachten. Voor het Basisniveau kun je wetenschappelijke theorieën en andere concepten, ook die TGI mede gevoed hebben, als Globe-inhouden verwachten. Voor het doelniveau zullen als Globe-inhouden omstandigheden interessant zijn die het bereiken van de doelen bevorderen of belemmeren.

Een bijzondere vraag is welke Globe door het systeem van uitspraken zelf, door de axiomatic, wordt aangewezen. Men kan uitvloeisels van stromingen uit deze tijd verwachten, van in de omgeving aangesproken en opvlammende discussies over fundamentele ethische kwesties m.b.t. het samenleven.

De vraag naar de verantwoordelijkheid die ieder op zich neemt om te bevorderen dat zoveel mogelijk mensen ongehinderd leven kunnen als chairperson, kan op heel verschillende wijze worden beantwoord. Empirisch zijn er geen aanknopingspunten voor de bijzondere betekenis van religieuze of spirituele vraagstellingen. Het tweede axioma, trefwoord verantwoording, zou aanleiding kunnen zijn om existentiële vragen te behandelen die daar worden aangeraakt.

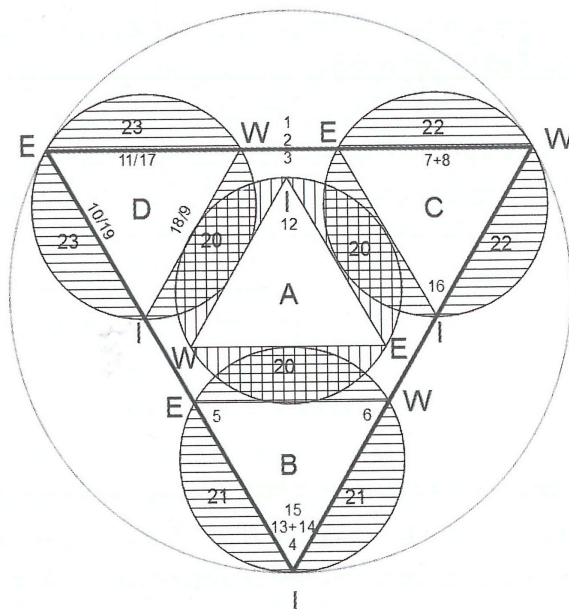
Om de bijzondere plaats van de Globe in het interactieproces te verduidelijken, stel ik voor om voortaan van het drie-plus-één-factorenmodel te spreken.

Grafiek van de theoretische structuur en verklarende tabel

De tabel laat de hier uitgewerkte vier niveaus zien van de theoretische structuur, die niet meer hiërarchisch geordend zijn, maar circulair: de presentatie begint met het centrale niveau van uitspraken en eindigt ermee, om dan weer opnieuw te beginnen. Uit de tabel valt af te lezen wat ik waar heb ondergebracht, met het oog op het samenspel van autonomie en interdependentie en met het oog op de dynamische balans.

Naam/zwaartepunt	Trefwoord bij de triade	Trefwoorden bij autonomie & interdependentie	Trefwoorden bij Globe
A Centraal uitspraken-niveau, <i>axiomatiek</i>	Humane ontwikkeling: 1.I (Samen)leven: 2/W Verruiming van grenzen: 3/E	Chairperson en verantwoording 12	Levensbeschouwing, zingeving, ethiek 20
B Basisniveau/ leiding m/v /participerende leiding	Houding: 4/I Leiding: 5/H Professionele communicatie: 6W	Persoon en rol 13 Ambachtsman en kunstenaar 14 Selectieve authenticiteit 15	Andere wetenschappelijke theorieën en concepten 21
C Interactieniveau /processen, <i>methodiek</i>	Dynamische balans 7 I + W + H + Globe Themaprincipe 8	Hulpregels 16	De in de interactie naar voren gekomen Globe 22
D Doelniveau / <i>visie, visioen</i>	Ontmoeting: 9W Bildung: 10/I Coöperatie: 11/H	Ik-aandelen en Wij- aandelen, 17, 18, 19 Verantwoording	Belemmerende en bevorderende omstandigheden 23

De nummers verwijzen naar de afbeelding hieronder; de begrippen zijn genummerd om het overzichtelijk te houden. De E (Es) in de figuur vervangen door H (Het).

Vooruitblik

Deze theoretische fundering van TGI bevat alle elementen van TGI, verbindt ze in consistente relaties en bouwt daarmee een stringente structuur op. De analyse laat opzichzelf-gelijklende structuren zien, die op grond van de veelvoudige variaties van de kernuitspraken getuigen van een grote intensiteit van beleven, en die bijzonder geschikt zijn om interactie zo vorm te geven dat ontwikkeling wordt bevorderd.

Verschillen in opvatting over mogelijkheden en opgaven van TGI zouden naar tevredenheid kunnen worden opgehelderd, als we het erover eens zouden kunnen worden om de hier voorgestelde theoretische fundering, ongeacht kritiek en verbeteringen, te accepteren als een weg om de ongewone theoretische structuur van TGI te ontcijferen.

Voor begeleiding, kritiek en verbeteringen in het lange proces van gedachtenvorming dank ik Andrea Dlugosch, Regina Hintner, Christoph Huber, Brigitte Krecan-Kirchbichler, Bernhard Lemaire, Gisela Liebens, Hubert Liebens, Walter Lotz, Theo Middelkoop, Fabian Greschok, Manfred Koch.

Literatuur

- Rubner, Ph. (2008) Het TGI-systeem – 3 x vier-factorenmodel. *Tijdschrift voor Themagecentreerde Interactie* 20/2008
- Schneider-Landolf, M. (2013) TGI als systeem. In: M. Schneider-Landolf, J. Spielmann, W. Zitterbarth: *Handboek Themagecentreerde Interactie (TGI)*, Amsterdam, Tonnelier, pp. 81-92
- Zitterbarth, W. (2013) Uitwerking van het vierfactorenmodel. In: M. Schneider-Landolf, J. Spielmann, W. Zitterbarth: *Handboek Themagecentreerde Interactie (TGI)*, Amsterdam, Tonnelier, pp. 253-157